

TURUN TIEDEMESSUT 2006

Tutkimusetiikka – mitkä säännöt, kuka päättää

30.9.2006, Tiedelava klo 14.00-14.40

Paneeli- ja yleisökeskustelu tutkimusetiikan säännöistä. Mihin nykyinen lainsäädäntömme perustuu, rajoittaako se liikaa tutkijoiden toimintaa vai onko se ehkä puutteellinen? Kuka päättää yhteisten sääntöjen tarpeellisuudesta ja laadinnasta?

Ihmistieteiden eettiset ohjeet

Paneelin puheenjohtaja, professori Veikko Launis, Turun yliopisto

Humanistis-yhteiskuntatieteellistä ("HYMY") tutkimusta koskevia eettisiä kysymyksiä on pohdittu vähän, vaikka niiden merkitys on viime vuosina kasvanut. Vaikka HYMY-tutkimukseen osallistuminen ei uhkaa ihmisen henkeä eikä sillä pitäisi olla vaikutuksia ihmisen terveyteenkään, voi se vaikuttaa tutkitavan hyvinvointiin, käyttäytymiseen tai muiden käyttäytymiseen tutkittavaa kohtaan. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan perustama HYMY-työryhmä on toimittanut teoksen Etiikkaa ihmistieteille (Tietolipas 211, SKS, 2006, toim. Jaana Hallamaa, Salla Lötjönen, Veikko Launis ja Irma Sorvali). Teos tarjoaa erilaisia arvopohdintoja ihmistieteiden etiikkaa koskevan keskustelun tueksi ja virittämiseksi, sekä ajan-kohtaisia näkökulmia näiden tieteenalojen etiikan ja hyvien tieteellisten käytäntöjen vahvistamiseksi.

Ihminen tutkimuksen kohteena

Pääsihteeri LT Ritva Halila, ETENE

Lääketieteellinen tutkimus on tarkoin säädelyä. Lääkäreitä koskevia eettisiä säännöksiä on jo Hippokratteen aikakaudelta. Nürnbergin julistus toisen maailmansodan jälkeen sekä Maailman Lääkärjärjestön WMA:n lääketieteellisiä tutkimuksia koskeva Helsingin julistus vuodelta 1964 ovat olleet perustana monille kansainvälisille julistuksille ja sopimuksille sekä kansallisille laeille. Suomessa lääketieteellistä tutkimusta säätelee laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (tutkimuslaki, 488/1999). Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa on turvattu ihmisyksilön koskemattomuus, mihin voidaan puuttua vain yhteiskunnan säätämien lakien perusteella. Tutkimus arvioidaan ennakkoon eettisessä toimikunnassa, jonka antama myönteinen lausunto on edellytys tutkimuksen aloittamiselle. Tutkimuksen kohteena olevalta henkilöltä tai hänen edustajaltaan täytyy saada tietoon perustuva suostumus. Suostumusta antaessa on tutkitavan tiedettävä mihin hän sitoutuu. Tutkitavan pyynnöstä on tutkimus keskeytettävä milloin tahansa ilman seuraamuksia. Tutkimuksesta saatavat tiedot on pidettävä ulkopuolisilta salassa. Kliinisiä lääketutkimuksia valvovat kansalliset lääkevalvontaviranomaiset, joilla on oikeus tarkistaa tutkimuksessa kerättyjen tietojen oikeellisuus.

Bioturvallisuus ja geenitekniikkalaki

Puheenjohtaja emeritusprofessori Matti Sarvas, GTLK

Geenitekniikan käytön ja muuntogeenisten tuotteiden turvallisuudesta ja käytön eettisyydestä huolehditaan EU:ssa erityisellä lainsäädännöllä, joista meille keskeisimmät ovat Suomen geenitekniikkalaki (377/1995) ja EU:n asetus muuntogeenisistä elintarvikkeista ja rehuista. Kaikki muuntogeenisiin eliöihin, niin mikrobeihin, kasveihin kuin eläimiin, kohdistuva tutkimus ja käyttö teollisuudessa tai maataloudessa on luvanvaraista. Käyttö edellyttää ennakoivaa riskinarviota ja tarvittaessa samantapaisia turvatoimia kuin esimerkiksi käsiteltäessä tauteja aiheuttavia mikrobeja. Viljelyyn tarkoitettujen kasvien turvallisuuden arviointiin osallistuvat EU:ssa kaikkien jäsenmaiden viranomaiset ja asiantuntijat, myös yleisöä kuullaan lupahakemuksista. Lupa myönnetään vain, mikäli käytöstä ei ole todettu olevan vaaraa terveydelle tai ympäristölle. Muuntogeeniset tuotteet tulee merkitä pakkauksiin, jotta kuluttajilla on valinnanvapaus.

Eläinkokeet ja lainsäädäntö

Koe-eläintieteen dosentti, johtaja Ulla-Marjut Jaakkola, Turun yliopisto

Eläinkokeita koskeva lainsäädäntö uudistui elokuun alussa. Yhteiskunta päättää, mihin tieteelliseen tarkoitukseen selkärankaisia eläimiä saa käyttää. Lupahakemukset käsitellään valtioneuvoston asettamassa valtakunnallisessa eläinkoelautakunnassa (vrt. aiemmin tutkimuslaitosten koe-eläintoimikunnat). Eläinkokeeksi määritellään tieteellistä tarkoitusta varten suoritettavat neulanpistoja tai sitä suurempaa kipua tai haittaa aiheuttavat toimenpiteet eläimelle. Eläinkokeet ovat olleet luvanvaraisia Suomessa jo 20 vuotta. Lupapäätöksissä noudatetaan kansainvälisiä sopimuksia ja ohjeistoja tieteellistä tarkoitusta varten käytettävien selkärankaisten eläinten suojelusta ja eläimille kokeissa aiheutuvan haitan minimoimista. Uusi laki koe-eläintoiminnasta (62/2006) edellyttää lisäksi, että kokeesta saatava hyöty arvioidaan eläinkoelautakunnassa, jonka jäsenistä vain neljäsosa on tutkijoita. Muut lautakunnan jäsenet edustavat eläinsuojelijoita, etiikan asiantuntijoita, eläinlääkäreitä ja eläinten hoidon asiantuntijoita. Lautakunnan puheenjohtajana toimii juristi. Lupaa hakevan tutkijan on saatava lautakunnan jäsenet vakuuttuneiksi tutkimuksensa hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta. Suurin osa eläinkokeellisesta tutkimuksesta on biologista ja lääketieteellistä perustutkimusta, jonka hyötyä on vaikea, jopa mahdoton ennustaa ja jonka tuloksena syntyvät sovellutukset ovat ajallisesti kaukana. Alan asiantuntijoiden arvioima tieteellisesti merkityksellinen, rahoituspäätöksen saanut tutkimus saattaa jäädä tekemättä, mikäli eläinkoelautakunnan jäsenet eivät ymmärrä hakemuksessa esitetyn eläinkoesuunnitelman hyötyä.

Järjestäjät:

Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen kansalliset eettiset neuvottelukunnat: tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmä (KYTÖ), valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta (ETENE) ja sen lääketieteellinen tutkimuseettinen jaosto (TUKIJA), biotekniikan neuvottelukunta (BTNK) ja geenitekniikan lautakunta (GTLK).

Lisätiedot ja puhujien haastattelupyynnöt:

Pääsihteeri Sari Löytökorpi, puh. 09 228 69234; 050 5941909; sari.loytokorpi@tsv.fi

Lisätietoa kansallisista eettisistä toimikunnista internetissä

<http://www.research.fi/nakokulmia/tutkimusetiikka>

TENK

Tutkimuseettinen
neuvottelukunta

ETENE

Valtakunnallinen
terveydenhuollon
eettinen neuvot-
telukunta

TUKIJA

Lääketieteellinen
tutkimuseettinen
jaosto

KYTÖ

Koe-eläintoimin-
nan yhteistyö-
ryhmä

BTNK

Biotekniikan neu-
vottelukunta

GTLK

Geenitekniikan
lautakunta

